

Decembertelling PTT 1991 nader bekeken

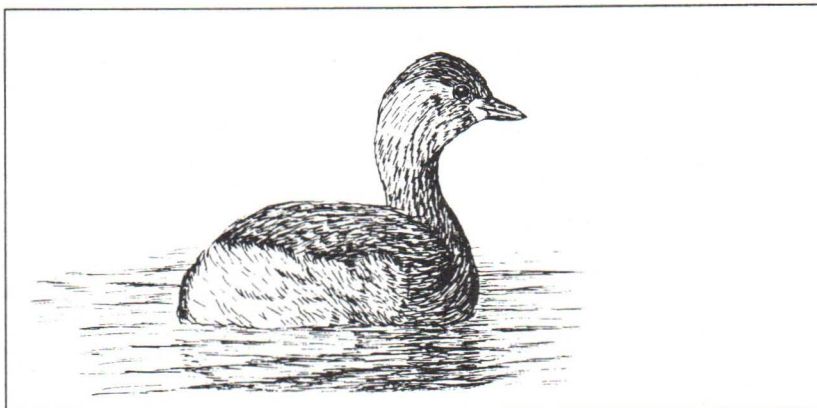
Op het moment dat deze nieuwsbrief in de bus glijdt is het PTT-seizoen al halverwege. Na de augustustelling en de novembertelling (ook zoveel mezen gezien?) is nu de belangrijke decembertelling aan de beurt. Belangrijk omdat de decembertelling traditioneel de meeste tellers heeft en goede aanknopingspunten biedt om de aantallen vogels van jaar op jaar te vergelijken.

In deze nieuwsbrief wordt een korte terugblik op de telling van december 1991 gegeven.

Het CBS heeft de tellingen van vorig jaar namelijk verwerkt en nieuwe indexen berekend. We willen de lezer niet afschrikken met een enorme riedel getallen en hebben daarom de uitkomsten vereenvoudigd tot een simpele tabel. Liefhebbers van getallen kunnen overigens de indexgetallen (1982-91), zoals ze door het CBS berekend zijn, op het SOVON-kanthoer opvragen.

In de tabel is weergegeven hoe de indexen van december 1991 zich verhouden tot de gemiddelde index over de voorgaande negen jaren (1982-90). Met plusjes en minnetjes is aangegeven of de aantallen vorig jaar erg hoog of juist erg laag waren, vergeleken met het langjarig gemiddelde. Een dikke min wil dus niet zeggen dat een soort achteruitgaat; het geeft alleen aan dat de aantallen in december 1991 relatief laag waren, maar dat kan best van tijdelijke aard zijn.

Van ongeveer een kwart van de soorten weken de aantallen in de-

Dodaars (Klaas de Putter).

cember 1991 niet opvallend af van het langjarig gemiddelde.

Van maar liefst 45% van de soorten waren de aantallen aan de lage kant.

Hieronder bevinden zich verschillende soorten die vorstgevoelig zijn en deels ons land verlaten wanneer het gaat vriezen, bijv. Goudplevier, Kievit, Watersnip, Witte Kwikstaart en Graspieper. Hoewel er in de winterse aanloop voorafgaande aan de midwintertelling geen strenge vorst was geweest, was een wat koudere periode eind november en begin december blijkbaar toch voldoende om deze soorten gedeeltelijk te verdrijven.

Overigens ging het in december 1991 om een winterse speldeprikket en niet meer dan dat. In een echte strenge vorstperiode zijn de aantallen van deze soorten namelijk gereduceerd tot bijna nul, en dat was dit keer echt niet het geval.

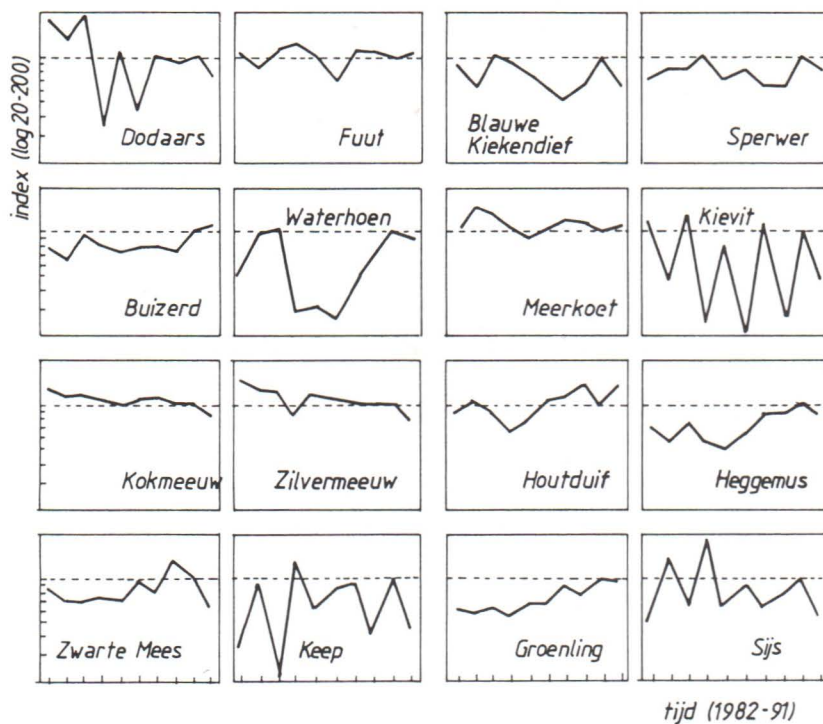
Verschillende soorten waarvan de aantallen per winter sterk kunnen variëren, zoals Sijs en Keep, beleefden een matig jaar. Opmerkelijk is verder dat de meeuwen, met uitzondering van de Stormmeeuw, nogal laag scoorden.

Ongeveer 30% van de soorten was in december 1991 talrijker dan gemiddeld. In deze categorie zit op het eerste gezicht weinig verband, zij het dat er relatief veel standvogels bij zitten en andere soorten die van zachte winters profiteren, zoals Waterhoen, Groene Specht en Winterkoning.

Opmerkelijk en verheugend tegelijkertijd was dat de Patrijs weer eens wat meer gezien werd. Van de Vlaamse Gaai werd de hoogste index in de periode 1982-91 gescoord, ongetwijfeld een nasleep van de bescheiden invasie die in het najaar van 1991 plaats vond (zie SOVON-Nieuws van december 1991).

Tabel 1. Vergelijking van de tijdens de decembertelling van 1991 getelde aantallen (index) met die van het langjarig gemiddelde 1982-90. Verklaring symbolen: + aantallen december 1991 6-25% hoger, ++ 26-75% hoger, +++ meer dan 75% hoger; - 6-25% lager, -- 26-75% lager, --- meer dan 75% lager. 0 ongeveer gelijk (hooguit 5% hoger of lager).

Dodaars	--	Kuifeend	+++	Wulp	+	Roodborst	-	Ekster	--
Fuut	0	Briduiker	--	Kokmeeuw	-	Merel	0	Kauw	0
Aalscholver	+	Nonnetje	--	Stormmeeuw	0	Kramsvogel	-	Roek	0
Blauwe Reiger	0	Grote Zaagbek	-	Kl. Mantelmeeuw	--	Zanglijster	0	Zwarte Kraai	0
Knobbelzwaan	0	Bl. Kiekendief	0	Zilvermeeuw	--	Koperwiek	-	Bonte Kraai	--
Kleine Zwaan	++	Havik	0	Gr. Mantelmeeuw	--	Grote Lijster	--	Spreeuw	-
Wilde Zwaan	0	Sperwer	0	Holenduif	+	Goudhaantje	0	Huisemus	-
Rietgans	++	Buizerd	++	Houtduif	++	Staartmees	0	Ringmus	-
Kolgans	0	Torenvalk	-	Turkse Tortel	0	Glanskop	-	Vink	+
Grauwe Gans	-	Patrijs	++	Groene Specht	+	Matkop	-	Keep	--
Bergeend	--	Fazant	0	Zwarte Specht	0	Kuifmees	+	Groenling	++
Smient	+++	Waterhoen	++	Gr. Bonte Specht	0	Zwarte Mees	-	Putter	+++
Krakeend	+	Meerkoet	-	Veldleeuwerik	+	Pimpelmees	+	Sijs	--
Wintertaling	--	Scholekster	--	Graspieper	--	Koolmees	-	Kneu	---
Wilde Eend	-	Goudplevier	--	Witte Kwikstaart	--	Boomklever	+	Goudvink	0
Slobeend	-	Kievit	--	Winterkoning	+	Boomkruiper	+	Geelgors	0
Tafeleend	+	Watersnip	--	Heggenmus	+	Gaai	+	Rietgors	0

Figuur 1. Aantalsontwikkeling in 1982-91 van een aantal overwinterende soorten. Weergegeven is de decemberindex. De resultaten van 1990 zijn op 100 gesteld.

Om een idee te geven van lange termijn ontwikkelingen zijn de decemberindexen van een aantal soorten in figuur 1 grafisch weergegeven. De indexen hebben betrekking op de periode 1982-91 (1990 is op 100 gesteld) en zijn op een logaritmische schaal uitgezet. Bij de Dodaars lijkt een dalende ten-

dens op te treden, terwijl de Fuut stabiel blijft. Het indexverloop van de eerste soort is veel grilliger dan dat van de tweede, wat deels wordt veroorzaakt doordat het om geringere aantallen gaat. Het is echter aanne- melijk dat de Dodaars wintergevoeliger is dan de Fuut, en dat dit een deel van de variatie verklaart.

Verschillende soorten roofvogels die verder, qua voedsel bijvoorbeeld, weinig gemeen hebben vertonen een piek aan het begin en aan het eind van de jaren tachtig: Blauwe Kiekendief 1984-85 en 1990, Sperwer 1985 en 1990, Buizerd 1984 en 1990-91. We zijn benieuwd hoe deze soorten het de komende jaren doen.

Waterhoen en Meerkoet hebben heel verschillend gereageerd op een drietal strenge winters medio jaren tachtig. Terwijl de aantallen overwinterende Waterhoentjes toen veel lager waren dan ervoor en erna, schommelden die van de Meerkoet in veel geringere mate.

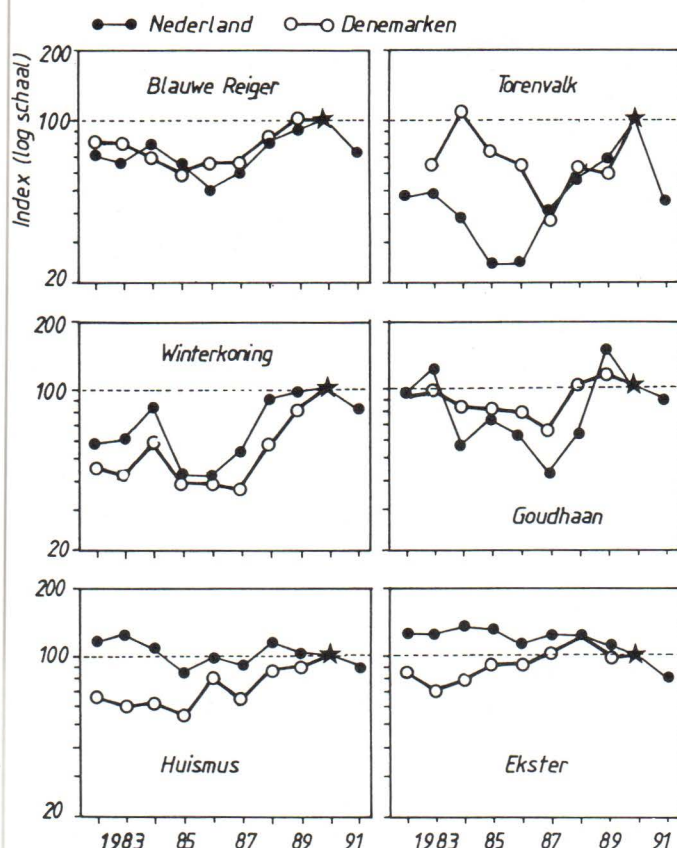
De Kievit is een echte alles-of-niets strategist: of er zijn er veel in december (bij zachte weersomstandigheden), of heel weinig (bij stevige vorst of sneeuw).

Van Kokmeeuw en Zilvermeeuw lijken de aantallen overwinteraars langzaam af te nemen, terwijl Houtduif, Heggemus en Groenling, in ieder geval eind jaren tachtig, wat talrijker lijken te worden.

De invasie van de Zwarte Mees in najaar 1989 heeft zijn weerslag gehad in een hoge december-index voor dat jaar. De aantallen Kepen en Sijzen fluctueren enorm. Goede jaren voor Keep waren 1983, 1985, 1988 en 1990, terwijl 1984 een heel mager jaar was. Sijzen werden in 1983, 1985 en 1990 het meest gezien en in 1982 en 1991 het minst.

Blauwe Kiekendief (Elwin van der Kolk).

Figuur 2. Decemberindexen van zes vogelsoorten in Nederland en in Denemarken (1990 is op 100 gesteld).

Het is ook aardig om eens een paar woorden te wijden aan PTT-onderzoek in een land dat qua oppervlakte, ligging en landschap wel een beetje op ons eigen land lijkt: Denemarken. De Denen zijn al vanaf 1975 bezig met een PTT-project dat precies hetzelfde is als het onze (ons eigen project is in feite destijds afgekeken van het Deense voorbeeld).

Het voert te ver om hier uitgebreid in te gaan op overeenkomsten en verschillen in de resultaten van beide projecten. Daarom worden hier slechts enkele soorten besproken (figuur 2).

Er bestaat een goede overeenkomst bij de Blauwe Reiger: zowel in Nederland als in Denemarken was de overwinterende populatie medio jaren tachtig duidelijk lager dan aan het eind van het decennium, ongetwijfeld een gevolg van het merkwaardige feit dat drie opeenvolgende strenge winters werden afgelost door drie opeenvolgende zeer milde winters. Ook bij de Winterkoning komen de resultaten uit beide landen mooi overeen.

De Torenvalk heeft in beide landen eerst een afname doorgemaakt, maar het dieptepunt in Denemarken werd bereikt in 1987, en bij ons in 1985 en 1986. In beide landen is er eind jaren tachtig een opvallend her-

stel geweest. Jammer dat we de Deense gegevens van 1991 nog niet hadden, zou deze roofvogel daar ook zo gekelderd zijn in dat jaar?

Opvallend bij het Goudhaantje is dat de aantallen in Nederland sterker lijken te fluctueren dan die in Denemarken. Bij ons waren 1983 en 1989 vette jaren voor Goudhaantjes, maar dat was in Denemarken wat minder uitgesproken. Het dieptepunt in de grafiek valt overigens in beide landen in 1987, na een drietal koude en deels ook sneeuwrijke winters die vermoedelijk voor een omvangrijke wintersterfte gezorgd hebben.

Opvallend is dat Huismus en Ekster volkomen verschillende trends te zien geven. Terwijl beide soorten in Nederland langzaam achteruithobelen, nemen ze in Denemarken gaandeweg toe.

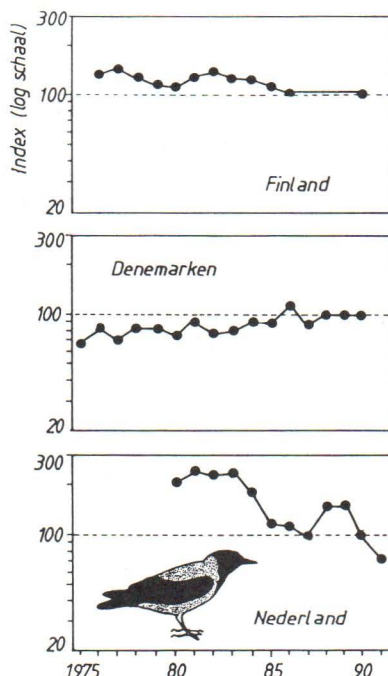
Bij een laatste soort hebben we ons veroorloofd nog wat verder weg te kijken, naar Finland. Je houdt het in een dunbevolkt land met een bar winterklimaat bijna niet voor mogelijk, maar er zijn legio Finnen die 's winters op pad zijn om vogels te tellen, en dat al vanaf 1956/57. Hoewel de methode anders is dan die in Denemarken en Nederland (de Finnen tellen

via een lijntransect), willen we u een aardig voorbeeld niet onthouden.

Bonte Kraaien waren vroeger talrijk in ons land, maar zijn het op de meeste plaatsen al lang niet meer. In het laatste nummer van het Vogeljaar stond een oude foto met 60 Bonte Kraaien op het strand bij Scheveningen (1935), iets dat nu niet meer zal voorkomen. Niet verwonderlijk dus dat het Nederlandse PTT een voortdurende afname geregistreerd heeft. Vaak wordt verondersteld dat de afname in Nederland niet door een algehele afname wordt veroorzaakt maar doordat de Bonte Kraaien noordelijker zijn gaan overwinteren. De Finse gegevens (een lichte afname, maar veel minder opvallend dan in Nederland) en de Deense resultaten (een toename) tonen aan dat deze veronderstelling juist lijkt te zijn (figuur 3).

Tot zover deze korte bespreking van de PTT-resultaten. (In een volgende nieuwsbrief aandacht voor het PTT in Vlaanderen). Hopelijk is iedereen weer gemotiveerd om er eind december eens flink tegenaan te gaan. Na de feestdagen moet het toch heerlijk zijn om voor een goed doel buiten te komen?

Aan alle oude rotten in het PTT-vak: zet hem op! Aan nieuwelingen: probeer het eens! Vooral in stedelijk en agrarisch gebied zijn routes welkom (wel minstens twee jaar achtereen tellen). Nieuwelingen kunnen zich aanmelden op het SOVON-kantoor.

Figuur 3. Decemberindexen van Bonte Kraai in Finland, Denemarken en Nederland (1990 is op 100 gesteld).